

“KUR’ÂN’DAN BAŞKA HİÇBİR VAHYİN BULUNMADIĞI” RİVÂYETİ ÜZERİNE*

Ebû Cafer et-TAHÂVÎ (ö. 321/933)

Çev: Fikret KARAPINAR**

(Tahâvî derki) Bize, Fehd b. Süleyman > Ebû Nuaym > Süfyân > Abdulazîz b. Rufey’ isnadıyla İbn Abbas’ın şu sözünü nakletmiştir:

“Kur’ân’dan başka vahiy yoktur.” لا وحي إلا القرآن¹

Birisi şöyle demiş olsa: “Siz, Rasûlullah (s.a)den İbn Abbas’ın bu görüşüne zıt, Hz. Peygamberin Kur’an’dan başka kendisine Allah tarafından vahiy geldiğini insanlara bildirdiği halde, ondan bunun gibi görüşler nasıl kabul edersiniz”?

Yine bu konuda: (Tahâvî derki) Bize, Bahr b. Nasr > Abdullah b. Vehb > Muâviye b. Sâlih > İsâ b. Âsım > Zirr b. Hubeyş > senediyle Enes b. Mâlik’ten onun şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Rasûlullah (s.a)la bir gün sabah namazını kılmıştık. O, namaz esnasında bir ara elini uzatıp sonra geri çekmişti. Namazı bitirdikten sonra biz: Yâ Rasûlallah! siz bu namazınızda daha önce herhangi bir namazda yapmadığınız bir şeyi yaptınız, dedik. O da şöyle cevap verdi: Cennet bana gösterildi. Orada taneleri kabak gibi (iri) olan, salkımları aşağıya sarkmış (ulaşılması kolay) üzüm asmaları² gördüm ve ondan almak istedim. Bunun üzerine üzüme uzaklaşması vahyolundu ve o da uzaklaştı. Sonra bana, benimle sizlerin arasında Cehennem gösterildi, öyle ki hem kendimin hem de sizlerin gölgelerini

* Bu yazı, Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed b. Selâme et-Tahâvî’nin *Şerhu Müşkili’l-Âsâr*, (thk: Şuayb el-Arnaût, Müessesetü’r-Risâle, Beyrut 1994), XIV, 466-471’deki metnin tercümesidir. Metnin orijinal başlığının tam çevirisi şöyledir: “Kur’ân’dan Başka Hiçbir Vahiy Bulunmadığını Kişisel Görüşü Olarak Değil, Tevkîfî Olarak Söylediğinin Kesinlikle Bilindiğine Dair Abdullah İbn Abbâs’tan Gelen Rivâyet Sorununun İzahı.”

** Dr., Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. fkarapinar@selcuk.edu.tr

¹ Râvîlerin tamamı sika olup Buhârî ve Müslim’in râvîlerindedirler. (Rivâyet, elde mevcut imkanlar kullanılarak yapılan araştırmalar sonucunda, Tahâvî’nin bu eseri dışında başka kaynaklarda tespit edilememiştir Çev.).

Ebû Nuaym, el-Fadl b. Dukeyn’dır. Süfyân ise Süfyân es-Sevrî’dır.

² Habele, üzüm bağındaki tek asmadır. Kelimenin çoğulu “habel”dir.

görebiliyordum. Sizlerin (ateşten) geri çekilmenize işaret ettim. Bunun üzerine 'Onları yerlerinde tut, çünkü sen Müslüman oldun ardından onlar da Müslüman oldular; sen hicret ettin, onlar da hicret ettiler', diye vahyolundu. Böylece benim, sizlere karşı, nübüvvetten başka bir üstünlüğümün olmadığını anladım"³.

(Tahâvî derki) Bize, İbrâhim b. Merzûk > Habbân b. Hilâl > Hemmâm b. Yahyâ > Atâ' -yani İbn Ebî Rabâh-> tarîkıyla Safvân b. Ya'lâ b. Ümeyye'den şu hadisi rivâyet etmiştir:

"Peygamber (s.a) Ci'râne⁴ mevkiinde iken, cübbe giymiş ve üzerinde halûk⁵ (denilen esans) veya (esansın) sarılık izi (sufre) olan biri yanına geldi. Hz. Peygamber'e: Benim umremde neler yapmamı emredersin? dedi. Bunun üzerine Safvân şöyle söyledi: '(Tam bu sırada) Allah, Nebî (s.a)e vahiy indirdi. Önceden Ömer b. el-Hattâb (r.a)a Hz. Peygamber'i kendisine vahiy indirilirken görmeyi çok arzu ettiğimi söylemiştim'. Hz. Peygamber'i vahiy hali kaplayınca, Ömer hemen bana seslendi ve: Kendisine vahiy indirilirken Rasûlullah'a bakman seni sevindirecek öyle mi dedi ve (Rasûlullah'ın üzerindeki) elbiseyi bir kenarından kaldırdı. Ben de (başımı örtünün altına sokup) Ona baktım. Onun genç deve hırlıtısı gibi hırlıtısı vardı. Ondan bu hâl geçince, 'Umre hakkında soru soran zât nerede?' buyurdu. (O kişi kendisini gösterince) ona:

'Cübbeni çıkart, ondaki sarılık (sufre) veya halûkun eserini yıka. Haccında ne yaptıysan umremde de onu yap!' buyurdu"⁶.

³ İsnadı hasendir. Müslim'in *Sahîh*'inde, rivâyetine yer verdiği Muâviye b. Sâlih, sadûk olup rivâyetleri hasendir. Senetteki diğer râvîler, sika olup İsâ b. Âsım dışındakiler Şeyhayn'ın râvîlerindedirler. İsâ b. Âsım'ın rivâyetleri; Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mâce'de geçmektedir. O da sika bir râvidir.

Ebû Nuaym, *Sıfatü'l-cenne*, hadis no: 349. O, bu rivâyeti, Hâlid b. Hıdâş > İbn Vehb tarîki ile bu isnadla muhtasar olarak nakletmiştir.

⁴ Ci'râne, Tâif ile Mekke arasında Arâfat'ın kuzeyinde bir yer olup Mekke'ye daha yakındır. Peygamberimiz Huneyn Savaşı dönüşünde, burada ihrama girip umre yapmıştır. (Çev.)

⁵ Safran veya başka bitkilerden elde edilen sarı veya kırmızı rengi olan bir tür kokudur. İbnü'l-Esîr el-Cezerî, *en-Nihâye fî şarîbi'l-hadîs*, thk: Tâhir Ahmed ez-Zâvî – Mahmud Muhammed et-Tanâhî, Beyrut 1979, II, 144. (Çev.)

⁶ İsnadı, Şeyhayn'ın şartlarına göre sahihtir.

Hadisi; Buhârî, *Sahîh*, hadis no: 1789, 1847, 4985; Müslim, *Sahîh*, hadis no: 1180; Ebû Dâvûd, *Sünen*, hadis no: 1819; İbn Hibbân, *Sahîh*, hadis no: 3779; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, XXII, 251 (653); Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, V/56'da değişik tarîklerle Hemmâm'dan bu isnadla rivâyet etmişlerdir.

Şâfiî, *Müsned*, I, 312-313; Humeydî, *Müsned*, hadis no: 790-791; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 222, 224; Buhârî, *Sahîh*, hadis no: 1536 muallak olarak, hadis no: 4329, 4985 (Ancak Hafız İbn Hacer, bu iki hadisi *Ta'likü't-tâ'lik*, IV, 382'de mevsûl olarak nakletmektedir); Müslim, *Sahîh*, hadis no: 1180; Ebû Dâvûd, *Sünen*, hadis no: 1820; Tirmizî, *Sünen*, hadis no: 836; Nesâî, *Sünen*, V, 130-132, V, 142-143; *es-Sünenü'l-kübrâ*, Fadâilu'l-Kur'ân, bab: 1, V, 3-4; İbnü'l-Cârûd, *Müntekâ*, hadis no: 447,449; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, XXII, 252-254 (654-658); Dârekutnî, *Sünen*, II, 231; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, V, 56; Beğavî, *Şerhü's-sünne*, hadis no: 1979'da, değişik tarîklerle Atâ'dan aynı isnadla rivâyet etmişlerdir.

Tayâlisî, *Müsned*, hadis no: 1323; Ebû Dâvûd, *Sünen*, hadis no: 1822; Tirmizî, *Sünen*, hadis no: 835; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, V, 56-57'de değişik tarîklerle Atâ'dan rivâyet etmişlerdir.

Mâlik, I, 328-329'de Atâ' tarîkiyle mürsel olarak rivâyet etmiştir.

Yukarıdaki sözü söyleyen kişi şöyle dedi: Bu iki haberde de, Rasûlullah (s.a)e Kur'an vahyinin dışında bir vahiy inzalinin zikri söz konusudur. (Öyleyse bu iki rivâyet ile İbn Abbâs'ın sözü çelişmektedir).

Bu konuda bizim ona verecek cevabımız şudur: Bize İbn Abbas (r.a)dan nakledilen rivâyetin mânâsı, bize göre, -Allah en iyisini bilir- bu iki eserin anlamını boşa çıkartmamıştır. İbn Abbas, burada sadece Arapların birbirlerine karşı kullanmış oldukları hitap biçimini kullanmıştır. O dönemdeki muhataplar, bu ifade biçimiyle onların neyi kastettiklerini anlamaktaydılar. O halde, Allah en iyisini bilir, bize göre İbn Abbas:

"Kur'an'dan başka vahiy yoktur" (لا وحي إلا القرآن) sözüyle, Kur'an'ın bizzat kendisini kastetmektedir (يعني القرآن نفسه). İbn Abbas, Kur'an'ın emrettiğini ancak Kur'an'la kabul etmiştir (وما أمر به القرآن مما لم يقبله إلا بالقرآن)⁷. Çünkü Allah Teâlâ: "Peygamber size ne verdiyse onu alın, size neyi yasakladıysa ondan da sakının." (Haşr: 7) buyurmuştur. İbn Abbas'ın bu sözünden kastı, Ali b. Ebî Tâlib (r.a)ın Ebû Cuhayfe'ye hitaben söylediği sözündeki kastı gibidir. O haber, şu iki tarikten gelmektedir:

1- (Tahâvî derki) Bize, Müzenî > Şâfiî > Süfyan b. Uyeyne > Mutarrif b. Tarîf > Şa'bî > Ebû Cuhayfe:

2- (Tahâvî derki) Bize, Rebî' el-Mürâdî > Esed b. Mûsâ > Esbât b. Muhammed > (İbn Uyeyne ile Esbât) ikisi de Mutarrif b. Tarîf > Şa'bî > kanalıyla Ebû Cuhayfe'den nakletmişler. Ebû Cuhayfe derki:

"Ben Ali'ye: Sizde Kur'an dışında Hz. Peygamber'den gelen bir şey var mı? diye sordum.

O: 'Hayır, tohumu çatlatan ve insanı yaratan Allah'a yemin olsun ki, bizde Kur'an'ın dışında Hz. Peygamber'den gelen herhangi bir şey yoktur. Ancak Allah'ın bir kula Kur'an'ı Kerim hususunda verdiği ince, kıvrak bir anlayış ve bir de şu 'Sahîfe' nin içindekiler' cevabını verdi. Bunun üzerine Ebû Cuhayfe: Peki, bu 'Sahîfe' nin içinde ne var diye sorduğumda, Ali: Diyete (el-akl), esirlerin serbest bırakılmasına (fikâkü'l-esîr) ve bir müslümanın kısas cezası olarak bir kafir karşılığında öldürülemeyeğine dair hükümler vardır, dedi"⁸.

⁷ İbn Abbâs'ın bu ifadesinde, bizzat Kur'an vahyini kastederek "Kur'an vahyi dışında, Kur'an'dan olan herhangi bir vahiy yoktur" demek istediği düşünülmektedir. (Çev.)

⁸ Hadisin senedi sahîhtir. Muhammed b. İdris eş-Şâfiî, ashâb-ı sünen/sünen-i erba'a sahipleri ondan rivâyette bulunmuşlardır. O sika bir imamdır. Esed b. Mûsâ, Ebû Dâvûd ve Nesâî ondan rivâyet etmişler, o da sikadır. Seneddeki diğer râvîlerin tamamı da sika olup Şeyhayn'ın râvîlerindendirler.

Ebû Cuhayfe, Vehb b. Abdillâh es-Süvât olup künyesi ile meşhur, tanınan bir sahabidir. Hz. Ali'ye refaket etmiştir. Ali onu "Vehb el-Hayr" diye isimlendirmiştir.

Hadis, Tahâvî'nin Şerhu maânî'l-âsâr, III, 192'de aynı isnad ve metinle geçmektedir. Şâfiî, es-Sünenü'l-me'sûra adlı eserinin 632 numaralı hadisinde zikretmiştir. Tahâvî, dayısı el-Müzenî kanalıyla haberi Şâfiî'den zikretmiştir. Bağavî, Şerhü's-sünne, hadis no: 2530'da hadisi, Şâfiî tarikiyle rivâyet etmiştir.

-Ahmed b. Hanbel, Müsned, hadis no: 599; Humeydî, Müsned, hadis no: 40; Buhârî, Sahîh, hadis no: 6903; Nesâî, Sünen, VIII, 23; İbnü'l-Cârûd, Müntekâ, hadis no: 749; Ebû Ya'lâ, Müsned, hadis no: 451; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VIII, 28 Süfyan b. Uyeyne'den aynı isnadla rivâyet etmişlerdir.

-Tayâlisî, Müsned, hadis no: 9; Abdürezzâk, Musannef, hadis no: 18508; Dârimî, Sünen, I, 190; Buhârî, Sahîh, hadis no: 111, 3047, 6915; İbn Mâce, Sünen, hadis no: 2658; Tirmizî, Sünen, hadis no: 1412;

Hâlbuki Hz. Ali'nin yanında Rasûlullah (s.a)in Sünnet'inden önemli bir miktar bulunduğu halde o, tekitli bir şekilde ve yemin ederek bu sözü söylemiştir. Oysa bunlardan bir kısmı Rasûlullah'a, Kur'an'ın dışında vahyedilen hususlardı. Bunlar Kur'an'dan sayılır. Sahabenin onları Rasûlullah'tan kabul etmeleri, Kur'an'ın onlara bunu emretmesi sebebiyledir⁹. (Tahâvî'nin burada, yukarıda geçen "Peygamber size ne verdiyse onu alın, size neyi yasakladıysa ondan da sakının." Haşr: 7 ayetine/emrine atıf yaptığı anlaşılmaktadır).

İbn Abbas'ın: "Kur'an'dan başka vahiy yoktur" sözü de bu bağlamda anlaşılmaktadır. O, bu sözüyle, Kur'an'ın vahyin mertebelerinin en yücesi olduğunu kastetmiştir ki, bu mertebelerden bir kısmı Kur'an'dır, bir kısmı da Kur'an değildir. Bundan ötürü İbn Abbas: "Bu Kur'an" (هذا القرآن) demiştir¹⁰. Nasıl ki birisi: "Falan zâttan başka âlim yoktur"¹¹ (لا عالم سوى فلان) veya "Ömer b. Abdulazîz'in dışında zâhid yoktur" (لا زاهد إلا عمر بن عبد العزيز) dediği zaman, neyi kastetmekteyse, İbn Abbas da onu kastetmektedir. Yani Ömer b. Abdulazîz, sahip olduğu dünya nimetlerine sırt çevirmesi bakımından benzeri olmayan bir şahsiyettir. Hâlbuki dünyada ondan başka daha pek çok zâhid bulunmaktadır. Ancak onlar dünyayı terk hususunda Ömer b. Abdulazîz'in yaptığı gibi yapamamışlardır. Onun gibi yapabilselerdi Ömer (b. Abdulazîz) gibi zâhid olurlardı. (Ancak onun gibi zâhid olamamakla birlikte kendi ölçülerinde zâhidirler).

→

Tahâvî, *Şerhu maânî'l-âsâr*, III, 192; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, VIII, 28 değişik tariflerle Mutarrîf'ten itibaren aynı senedle rivâyet etmişlerdir.

-Bezzâr, *Müsned*, hadis no: 486'da, İsmail b. Ebî Hâlid > Şa'bî tarifî ile aynı senedle rivâyet etmiştir. *el-Akl*: diyet demektir. Diyete *akl* denmesi, Arapların öldürülen kişinin diyetini deveyle ödemelerinden dolaydır. Çünkü Araplar, develeri, öldürülenin evinin bahçesine götürüp ipe bağlıyorlardı.

İbn Mâce'nin rivâyetinde "el-akl" yerine "ed-diyât" şeklinde geçmektedir. Maksat diyet ile ilgili hükümlerle miktarları ve çeşitleridir.

"*Fikâkû'l-esîr*" ibaresi "*fikâk*" veya "*fekek*" şeklinde okunabilir. Dilci Ferrâ', 'Fekâk' şeklinin daha fasih olduğunu ifade etmektedir. Yani Hz. Ali'nin elindeki bu sayfada "düşmanın elinden esiri kurtarmanın hükmü ve buna teşvik" hususu bulunmaktadır.

"*Sizde, Kur'an dışında Rasûlullah (s.a)den bir şey var mı?*" sözü. Buhârî'nin rivâyetinde: "Sizin yanınızda bir kitap var mı?" (هل عندكم كتاب) şeklinde zikredilmiştir. (Buhârî, *Sahîh*, hadis no: 111). Bu ifadeyi Hâfiz İbn Hacer, "Rasûlullah (s.a)e vahyedilen şeylerden yazılı bir metin olarak aldığınız bir şey var mı?" şeklinde anlamıştır. Buna da Buhârî'nin *Sahîh*, K. Cihâd'daki 3047 nolu: "Sizde, Allah'ın kitabındakinden başka bir vahiy var mı?" (هل عندكم شيء من الوحي إلا ما في كتاب الله) şeklindeki rivâyet delâlet etmektedir. Yine Buhârî'nin *Sahîh*, K. Diyât'taki 6903 nolu rivâyeti: "Sizde, Kur'an'da olmayan bir şey var mı?" (هل عندكم شيء مما ليس في القرآن) şeklinde geçmektedir. Ayrıca İshâk b. Râhavyeh *Müsned* adlı eserinde, Cerîr > Mutarrîf (b. Tarîf) tarifîyle: "Sen vahiyden bir şey biliyor musun?" (هل علمت شيئا من الوحي) şeklinde zikretmektedir.

Ebû Cuhayfe'nin bunu Hz. Ali'ye sormasının sebebi, Şia'dan bir grubun "Ehl-i Beyt'te, özellikle de Hz. Ali'de Hz. Peygamber (s.a)in kendilerine hasrettiği ve kendilerinin dışındakilerin muttali olmadığı, vahiyyle bildirilmiş olan bazı şeyler olduğunu" iddia etmeleridir.

Bu soruyu, Hz. Ali'ye Ebû Cuhayfe'nin dışında Kays b. Ubâd ve el-Eşter en-Nehâî de sormuştur. Onların rivâyetleri, (Nesâî, *Sünen*, VIII, 24, *es-Sünenü'l-kübrâ*, IV, 220'da geçmektedir. Çev.)

⁹ Tahâvî, sahabenin Sünneti, Kur'an vahyi dışında, vahyin başka bir çeşidi olarak gördüğünü ve bu Sünneti de Allah'ın kendilerine, Kur'an vahyi dışındaki emirleriymiş gibi algıladıklarını ve bunu da kabul ederken bizzat Kur'an'ın emriyle (Haşr: 7) kabul ettiklerini belirtmektedir. (Çev.)

¹⁰ İbn Abbas'ın kastının "Kur'an dışında vahiy vardır. Ancak Kur'an vahyi gibi vahiy yoktur" olduğu düşünülmektedir. (Çev.)

¹¹ Dünyada pek çok âlim olmasına rağmen, onların hiçbiri kastedilen âlimin mevkiinde değildir. Bunun gibi Sünnette bir vahiydir, ama asla Kur'an mertebesinde değildir ve namazda kiraat olarak okunmaz. (Çev.)